

EUGÈNE GOYHENECHÉ

Uztaritzen jaio zen 1915.eko Ekainaren 15ean. Aita medikua zuen, ezagutua Uztaritzen eta Uztaritzeko inguruetan. Berrogoi urtez, lehen gerla haundiaren bukaeratik, 1919-tik eta 1960 arte Uztaritzeko kantonamenduko kontseilari orokorra izanik, bere eginbidea bete zuen kantonamendua eta Euskal Herriaren alde. Eugène Goyheneche-k ezagutu zuen beraz, etxean eta familian zer zen egunero-ko politika, zer zen ere herriaren alde jokatzea.

Uztaritzeko eskolan ibili zen lehenik eta gero zazpi urtez segitu zituen bigarren mailako istudioak Saint Louis de Gonzague deritzan Baionako ikastetxean. Dударik gabe bazakikeen ikastetxe berean egona zela Sabino Arana Goiri berrogoi eta hamar bat urte lehenago. Bururatzen zituelarik batxillergoko istudioak, 1932-an ezagutu zituen orduko abertzaleak, Antonio Labayen, Ixaka Lopez Mendizabal, Aitzol, Agirre, Irujo, Landaburu eta abar, gehienak PNVko politikariak.

Urte berean, joan zen Pariserat, Sorbonako Unibertsitatean segitzen zituela goi-mailako istudioak, historia zela bereziki harentzat gai nagusia. “Ecole des Chartes” delako ikastegi nagusian sartu zen oposizioak irabazirik eta karrera burutzera zoan hasi zelarik 1939-an bigarren gerla handia. Ez zen alferrik egon Parisen Espainiako gerla denboran, bilduz ikasleak Euskaldunen eta Euskotarren alde, harremanetan sartuz erbestean ziren Euskaldunekin, hala nola Rafael Pica-vea-rekin. Beraren kezka nagusia izan zen garai hartan Euskadirekin zituen lokarrien sendotzea, salatuz Gernikan egin zen abrekeria frantses intelektuaren aintzinean. Ikusi zituen orduan, Verdier Pariseko kardinala, François Mauriac idazlea, Georges Bernanos idazlea, Jacques Maritain filosofoa, 1’ “*Aube*” egunkarian idazten zuten kasetalariak, “*La Jeune République*” alderdiko zuzendariak, denek, aho batez, salatzen zutela Euskaldunen kontra egin zen jukutria. Ordu haietan sortu zen Parisen *Ligue internationale des Amis des Basques* deitutako elkarteak jadanik aipatu ditudan jende horiekin, Eugène Goyheneche zela diruzain-ordea.

Nahiz ez den Uztaritzeko Seminario ttipiko ikasle izan, nola ez zuen ezagutuko Piarres Lafitte apezak? Honek sortu zuen 1934-an *Aintzina* hilabetekaria eta honen inguruan bildu ziren orduko ikasle gazteak. Itzali zelarik hilabetekaria bi urteren buruan, Eugène Goyheneche-k segitu zuen Euskal Herrian Parisen hasi zuen lana, xede berarekin, euskaldun gazteen biltzea erakutsiz zer zen Euskal Herria, piztuz haien bihotzean abertzaletasunaren pindarrak. Bertze gazte batzu-

rekin sortu zuen 1943-ko Apirilaren 27-an *Euskaldun gazteen batasuna*. Bazkoko oporrak ziren eta gazteak, bereziki ikasle gazteak, bildu ziren Uztaritzen. Dantza taldeen federakuntza izan zen ez baitzen, orduan, bertzerik egin Alemanak zirelaketz nagusi. Oraindik oroit naiz egun hartaz, hain zuzen ere ezagutu nituelaketz bai Eugène Goyheneche, bai Mixel Labéguerie, Philippe Oyhanburu, Jean Hillau, Piarres Charritton, bakoitzak geroztik bere bidea urratu duela, bere ahalen arabera.

Gerla biharamuneko egunak egun latzak izan ziren Eugène Goyheneche-entzat. Auzitan ezarri zuten, Alemanekin harremanetan sartu zelaketz, baina denek bazakiten ez zuela deus gaizkirik egin. “Cour de Justice” delako baten aintzinean deiturik kondenatua izan zen, baina bi urteren buruan libratu zuten. Euskal Herritik urrundu zen eta Andaluzian bizi zelarik Trini bere emazte izan beharraren ezagutza egin zuen eta ezkondu zen.

Berriz etxeratu zelarik irakurtu zuen tesia “Ecole des Chartes” delakoan: *La vie économique et sociale dans la région bayonnaise du douzième au quinzième siècle*. Tesia horrekin agertzen da Eugène Goyheneche Erdi Aroko historialari fina eta jakintsua. Ez da sekulan publikatua izan, baina, dakidanez, Euskal Herriko Unibertsitateak publikatuko du laster.

Amnistiari esker sartuko da frantses administrazioan eta izendatzen dute Antilles-etako artxibategiaren buruzagi. Han egonen da zortzi urte (1952-1960) eta etortzen da berriz Bordeleko artxibategirat zuzendari-orde gisa (1960-61). Harremanetan sartuko da Bordeleko Unibertsitateko erakasleekin, Charles Higounet historilariarekin eta René Lafon euskalariarekin, haien zuzendaritza pean Iparraldeko onomastika aztertzen duela Erdi Aro garaian: *Onomastique et peuplement du Nord du Pays Basque (XIVe-XVe siècles)*. Tesia horren idazteko ikerketak egin zituen Londresen eta Iruñean erdi aroko dokumentu ez ezagunak baliatuz. Orotarat hamar mila baino gehiago leku izen eta jende izen presentatzen ditu sailkatzen dituela eskualde, herri eta parroketan. Haiei esker historilariak atera ditu ondorioak: nola jendeak lurrez jabetu ziren, nola segitu zituzten bide zaharrenak, aurre historiako eta Erromanoen garaiko bideak, nola eta noiz sortu ziren hiri berriak. Ez da dudarik bildu duela Eugène Goyheneche-k “corpus” haundi eta aberatsa, ordu artio ez ezagutua eta tesia horri esker, hobeki ezagutzen dela Iparraldeko historia Erdi Aroan. Damu da ez baita oraindik agertu holako lan bat. Pentsa daiteke Euskaltzaindiaren onomastika batzordea horretaz arduratuko dela altxor eder horren baliatzeko ahalmena ukan dezaten gaurko eta biharko historilariak eta onomastikalariek.

Tesia irakurtu eta, izendatu zuten Eugène Goyheneche Paueko Unibertsitate berrian. Euskal Herriko historia eta kulturaz arduratu da erakasle gisa 1967-tik eta 1981-artio. Hamalau urtez Paueko Unibertsitateko ikasleek segitu dituzte eman dituen klaseak. Denbora berean preparamen zuten *Le Pays Basque* deitzen den liburu aberatsa, 700 bat orrialde dauzkana. Liburu horretan, bere bizi guztian bildu zituen dokumentuak baliatuz, eskaintzen du Iparraldeko historia zehatza, orai artio agertu den bildumarik haundiena. Jadanik 1961-ean, Ikas batasunak galdeginik, agertu zuen Iparraldeko historiari buruz liburuxka bat, ikasleentzat egina. Hastapen bat zen. Hemezortzi urteren buruan *Le Pays Basque* deitu liburuak (1979an agertua) bertzerik eskaintzen du. Norbaitek nahi balindadu zerbait jakin, behar du irakurtu liburu mamitsu hori. Ez dezake bertzerik egin hain

da aberatsa, xehetasunez betea, ikerlearentzat beharrezkoa, eskupean ukan behar duena nahi ala ez.

Ohore garaia etorri zitzaion Eugène Goyheneche-ri jadanik utzia zuelarik Unibertsitatea. Piarres Lafitte eta biak Euskal Herriko Unibertsitateak “doktor honoris causa” izendatu zituen 1982-an bi Uztariztar ohoratzen zituela egun berean, euskal gramatikalaria eta Euskal Herriko historilaria. Joan den urtearen Abenduaren 17-an Eusko Ikaskuntzat eskaintzen zion Manuel Lekuona saria bere obra guztiarentzat.

Egia erran, ez dira bakarrik kontutan hartu behar aipatu ditudan liburuak. Euskal Herriko aldizkarietan aurki daitezke haren artikulua, bereziki *Gure Herria* aldizkarian, honen zuzendarietarik izanik, *Bulletin de la Société des Sciences, Lettres et Arts de Bayonne* delakoan, ahantzi gabe *Bulletin du Musée Basque* deritzana. Azken aldizkari hau berpiztu nuelarik orain mende laurden bat Eugène Goyheneche-k txalotu ninduen baitzakien erakustoki batek, eta bereziki Euskal Erakustokia delarik, behar duela bere eginbidea bete herriaren onerako artikulua zientifikoak eskainiz eta ez dit sekulan laguntza ukatu. Berrikitan agertu dudana *Hommage au Musée Basque* liburu mardulean parte hartu du, bere azken artikulua eskaintzen zuela.

Zendu da nere adixkidea negu minean, 1989-ko Urtarrilaren goiz batez. Zazpi Euskal Herrietarik etorri da jendea ehorzketetarat, hain zen ezagutua orotan. Aipatu dut abertzale zintzoa, aipatu nahi ukan dut ere erakasle eta ikertzaile jakintsua, Euskaltzaindiaren onomastika batzordearen kidea. Holako gizonak ez dira ahanzten. Goian bego.

Jean Haritschelhar